

LAUDATIO

Dr. H. Piena

Frederiksprijs 2021

Opgesteld door prof.dr. J.B.H. de Haan, voorzitter van de Stichting Mr. J.W. Frederiks, en uitgesproken door dr. J.R. ter Molen, secretaris, op 18 november 2021 in Leiden

-----

Vandaag wordt voor de 26ste keer de Mr J.W. Frederiksprijs uitgereikt. De prijs is in 1967 ingesteld en wordt tegenwoordig elke drie jaar toegekend aan de auteur van een belangwekkende gepubliceerde studie op het gebied van de kunstnijverheid, de kleine plastiek of de ornamentiek.

De jury heeft bij zijn beoordeling ook ditmaal weer met grote waardering kennis genomen van ongeveer veertig publicaties die in de afgelopen drie jaar op deze gebieden verschenen zijn en in aanmerking zouden kunnen komen voor de Frederiksprijs. Hieruit is een shortlist samengesteld van de meest belangwekkende boeken, dissertaties en wetenschappelijke artikelen. Met elkaar bestrijken zij het brede terrein van de toegepaste kunsten en de kunstnijverheid: van tin, zilver en glas tot mesheften.

Uiteindelijk heeft de jury unaniem besloten om de Frederiksprijs 2021 toe te kennen aan de heer Hans Piena, voor zijn dissertatie *Kleurrijk Nederland. Beschilderd meubilair tussen 1650 - 1930*. Dit kloeke, uit drie delen bestaande proefschrift werd begin vorig jaar succesvol verdedigd aan de Universiteit Leiden, waarbij professor Eliëns als promotor optrad. Bij deze gelegenheid was ook de oud-voorzitter van de Stichting Frederiks, professor Willemijn Fock aanwezig. Zij heeft het onderzoek van de heer Piena in eerste instantie als promotor begeleid.

Dat het onderwerp van de laatste academische plechtigheid van professor Fock hier vandaag op deze Sectiedag resulteert in de

toekenning van de Frederiksprijs, mag als een opmerkelijk en bijzonder toeval worden beschouwd.

Hans Piena is afgestudeerd als archeoloog aan de Universiteit van Amsterdam en sinds 2008 werkzaam als conservator Werken bij het Nederlands Openluchtmuseum in Arnhem. Van meet af aan was hij betrokken bij de realisatie van de fysieke presentatie van de Canon van Nederland. Daarvoor was Piena Hoofddocent Meubel- en Interieurrestauratie aan de Opleiding Restauratoren in Amsterdam. Ook was hij anderhalf decennium in dienst van de Stichting Gelders Erfgoed als restaurator van houten voorwerpen.

Enkele van de bijzondere projecten, waarbij hij was betrokken, waren de restauratie van een uit de Bronstijd daterende grafwagen uit Armenië en de begeleiding van interieurrestauraties van het Paleis op de Dam en Paviljoen Welgelegen in Haarlem.

Ook is de heer Piena lid van TEFAF-keuringscommissie Meubilair en Oude Kunst tot 1600.

Vorige week werd bekend dat het College van Bestuur van de Vrije Universiteit Amsterdam heeft ingestemd met de benoeming door het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap van de heer Hans Piena tot bijzonder hoogleraar Nederlandse Cultuurgeschiedenis, in het bijzonder de studie der voorwerpen. De heer Piena zal het bijzonder hoogleraarschap per 1 december aanstaande voor een periode van vijf jaar gaan vervullen naast zijn functie bij het Nederlands Openluchtmuseum.

'Kleurrijk Nederland' is de vrucht van jarenlang, overduidelijk onvermoeibaar en enthousiast doorgezet onderzoek naar zowel de culturele als de materiële aspecten van beschilderd meubilair. De combinatie van perspectieven en de daaruit voortvloeiende multidisciplinaire benadering levert een zeer lezenswaardig boek op, waarin tal van hele en halve waarheden het hebben moeten ontgelden.

De eenvoudige probleemstelling 'Waarom verzamelen (Nederlandse) musea beschilderde meubels?' leidt zodoende via een buitengewoon boeiende bespreking van concepten als 'Mutterboden' en 'Gesunkenes Kulturgut' tot de uiteenzetting van de methodische grondslag van het onderzoek. Vervolgens worden - wederom helder en puntsgewijs - de drie pijlers van het onderzoek benoemd: archiefonderzoek naar

zogenoemde witwerkers, (materiële) analyse van beschilderde meubels, en meubelproductie in zogenoemde 'icoonplaatsen'.

Gaandeweg ontvouwt zich voor de lezer een boeiende lijn, die uitmondt in een synthese waarin de promovendus duidelijk aantoonde hoezeer hij de materie beheerst. Piena laat zien dat beschilderde meubels en witwerkersproducten in de vroegmoderne periode alomtegenwoordig waren in de Nederlandse interieurs, en een wezenlijk aspect vertegenwoordigden van de wooncultuur en de daarmee verbonden economische structuren.

De bijzondere aandacht voor beschilderd meubilair vanaf omstreeks 1850, toen het identiteitsdenken zich sterk ontwikkelde, heeft de steeds schaarser wordende relictten, die hun leven als gebruiksgoed waren begonnen, een icoonstatus gegeven, waarbij het object in uiterlijk en setting waar mogelijk werd aangepast om uitdrukking te kunnen geven aan een identitair wensbeeld.

In die context werden beschilderde meubels krachtige symbolen van een (Nederlandse) oercultuur, door en voor het 'Volk' vervaardigd en getoond in een gesuggereerd rurale en onbedorven setting.

Piena toont overtuigend aan dat dit wensbeeld maar in weinig tot niets op fysiek bewijs terug te voeren is.

De hoeveelheid door Piena verzamelde data is indrukwekkend te noemen.

Ontmythologisering is het paradigma van (kunst-)historisch onderzoek in de 21e eeuw. Deze tendens kent al een wat langere voorgeschiedenis in concepten als 'invented tradition' en 'cultural appropriation', die ook in relatie tot beschilderd meubilair (met name 'Hindelooper' en 'Marker' meubelen) al vaker is uitgewerkt. Het onderzoek van Piena gaat echter nog een stap verder: het maakt inzichtelijk, welke mechanismen hebben geleid tot de canonisering van beschilderd meubilair en geeft een scherp beeld van de wijze waarop deze tot stand kwam, werd onderhouden en gecultiveerd. Daarmee ontstijgt de auteur het materiële en stilistische aspect, en krijgt het proefschrift een veel bredere betekenis.

Behalve een geldbedrag zal aan de laureaat ook een exemplaar van de Frederikspenning worden toegekend. Deze zilveren penning heeft het bestuur van de stichting laten maken om het vijftigjarig bestaan van de Mr J.W. Frederiksprijs in 2017 te markeren. De penning is ontworpen en uitgevoerd door de Utrechtse vormgever, beeldend kunstenaar en edelsmid Willem Noyons. Bij het ontwerp is de kunstenaar uitgegaan van het 17de eeuwse kwabornament, waarvoor de naamgever van de prijs grote belangstelling had. Dat blijkt onder meer uit zijn publicatie *Meesters van de Plaquettepenningen* en uit zijn vierdelige werk *Dutch Silver*. Als een aardig detail voor de zilveronderzoekers in dit gezelschap kan nog worden vermeld dat de penning is uitgevoerd in zilver van eerste gehalte, en volledig is gekeurd.